

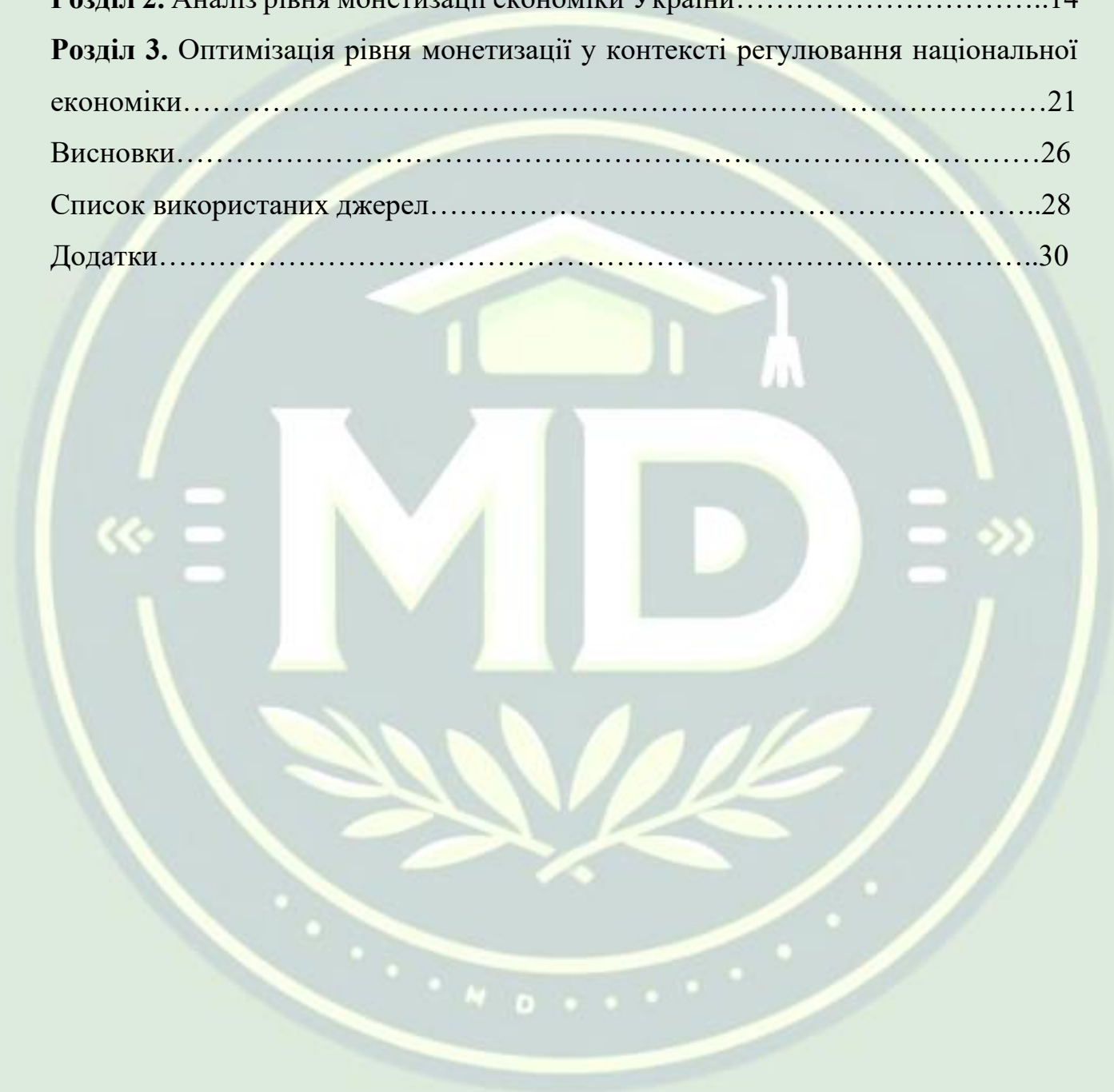
КУРСОВА РОБОТА

на тему: «Особливості монетизації економіки України»

MD

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Сутність монетизації економіки та вплив її рівня на динаміку економічних процесів.....	6
Розділ 2. Аналіз рівня монетизації економіки України.....	14
Розділ 3. Оптимізація рівня монетизації у контексті регулювання національної економіки.....	21
Висновки.....	26
Список використаних джерел.....	28
Додатки.....	30

ВСТУП

Збалансоване забезпечення економіки країни грошима, яке характеризується як процес її монетизації, є необхідною умовою ефективного функціонування не лише грошового ринку, а й фінансової та економічної систем країни.

Упродовж останніх років через фінансову та політичну кризу управління процесом монетизації економіки України відбувається в умовах фінансової та економічної нестабільності і характеризується незбалансованістю структури грошової маси, низькою ефективністю монетарної політики та механізмів грошово-кредитного регулювання загалом, що знаходить свій прояв у непропорційному зростанні грошової маси порівняно зі зростанням реального валового внутрішнього продукту. Тому дослідження проблем управління монетизацією економіки та визначення її впливу на забезпечення стійкого економічного зростання в Україні має важливе практичне значення.

У науковій літературі проблеми монетизації економіки активно досліджують В.Д. Базилевич, А.А. Гриценко, О.В. Дзюблук, В.В. Іванов, Т.Т. Ковальчук, В.В. Крилова, І.О. Лютий, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, С.В. Науменкова, Б.І. Соколов, М.І. Савлук, В.С. Стельмах та інші відомі науковці. Однак низка питань пов'язаних з монетизацією економіки залишають не достатню дослідженням, особливої уваги заслуговують аналіз рівня монетизації економіки в сучасних умовах, її прогнозування та шляхи оптимізації.

Актуальність і практичне значення цих питань, потреба їх системного дослідження на сучасному етапі розвитку ринкової економіки в Україні обумовили вибір теми курсової роботи, її мету, структуру та завдання.

Метою курсової роботи є теоретичне обґрунтування значення рівня монетизації, аналіз рівня монетизації економіки України та розроблення рекомендацій щодо оптимізації рівня монетизації у контексті регулювання національної економіки.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

- розкрити сутність та особливості монетизації економіки;
- розглянути вплив рівня монетизації на динаміку економічних процесів;
- проаналізувати рівень монетизації економіки України;
- обґрунтувати основні шляхи покращення рівня монетизації в Україні.

Об'єктом дослідження є монетизація економіки України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти монетизації економіки.

У роботі використано сукупність різноманітних методів наукового пізнання, зокрема порівняльного та системного аналізу, індукції, дедукції, аналогії, конкретизації, графічний і табличний.

Інформаційну базу роботи становлять звітні дані Національного банку України, підручники, в яких висвітлено тему дослідження. У роботі також використано дані монографічних і періодичних видань, матеріали науково-практичних конференцій, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

У першому розділі роботи досліджено теоретичні основи монетизації економіки та вплив її рівня на динаміку економічних процесів.

В другому розділі проведено аналіз рівня монетизації економіки України впродовж останніх років, охарактеризованої її динаміку та зроблено відповідні висновки.

Третій розділ роботи присвячений пошуку шляхів оптимізації рівня монетизації у контексті регулювання національної економіки

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ МОНЕТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА ВПЛИВ ЇЇ РІВНЯ НА ДИНАМІКУ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

У науковій літературі монетизація економіки розглядається як процес забезпечення каналів грошового обігу відповідним обсягом грошової маси, що необхідний для реалізації виробленої продукції та погашення всіх боргових зобов'язань. З практичної точки зору вирішення цієї проблеми забезпечується центральним банком шляхом урівноваження попиту та пропозиції грошей завдяки реалізації відповідної грошово-кредитної політики.

Однак такий підхід є занадто спрощеним, оскільки процес монетизації економіки – це складне і комплексне явище, що характеризує насиченість економіки ліквідними активами, які не лише виконують функції засобів обігу і платежу, а й активно впливають на економічну динаміку. Так, С.В. Міщенко вважає процес монетизації економіки економічним явищем, що характеризує забезпеченість процесів виробництва та обігу грошовою масою, необхідною для здійснення розрахунків і платежів, функціонування грошового ринку та всієї фінансової системи країни, а тому пропонує розглядати процес монетизації як складову грошово-кредитної політики з урахуванням сукупності показників, що відображають не лише рівень забезпечення економіки грошима, але й їх обсяги, динаміку та структуру [9].

У науковій літературі існують різні визначення монетизації. Її характеризують як достатність випуску грошей для обігу товарів, процес насичення економіки грошима, забезпеченість економіки засобами обігу, платежу та накопичення, процес монетизації ВВП, макроекономічний показник, що характеризує рівень забезпеченості економіки грошима, , насичення грошового обігу коштами відповідно до завдань розвитку грошово-кредитного, фінансового та споживчого ринку, рівень насиченості господарського обороту грошима, економічне явище, що характеризує забезпеченість процесів

виробництва і обігу грошовою масою, необхідною для здійснення розрахунків і платежів, функціонування грошового ринку і всієї фінансової системи країни.

Теорія монетизації отримала назву «сучасний монетаризм» - один з найвпливовіших напрямів західної економічної думки, який від кінця 1970-х -- початку 1980-х років багато в чому визначає зміст економічної політики провідних країн світу.

Цей напрям економічної думки виник у зв'язку з пошуком шляхів подолання інфляції, тривале зростання якої ставилося за провину в економічній політиці, що проводилася за кейнсіанськими ідеями. Якщо кейнсіанство ставило за мету пошуки інструментів для боротьби з безробіттям, то монетаризм виник як спроба подолання наслідків інфляції.

Представниками цього напрямку стали економісти чиказької школи на чолі з Мілтоном Фрідменом. Заперечуючи ефективність політики державного втручання в економіку, вони звинувачували теорію Дж. М. Кейнса у впровадженні основ інфляції. Головним джерелом криз і нестабільності економічного розвитку монетаристи назвали грошову сферу. Зокрема, вони виходили з того, що кількість грошей в обігу чинить домінуючий вплив на загальний потік витрат в економіці, а державний бюджет і примусове інвестування відіграють другорядну роль. І навпаки, за умов активного функціонування саморегульованого ринкового механізму економічні цикли згасають, економічні показники змінюються помірно, фізична маса товарів, що реалізується, стає керованою і передбачуваною.

Прихильники монетаризму, прогнозуючи зростання товарної маси (на 1-4%), через політику додаткової емісії грошей обґрунтували здатність держави підтримувати необхідну товарно-грошову рівновагу тривалий період. На цій основі М. Фрідмен запропонував застосовувати правило механічного приросту грошової маси щорічно в середньому на 4% (M), що охоплює вірогідні 3% (ВВП) приросту реального продукту і 1% (V) зниження швидкості обігу грошей [6, с.200].

Монетизація економіки має відповідати обсягам створеної в економічній системі вартості товарів і послуг. Вона має бути пов'язана зі швидкістю обігу грошової маси, величиною попиту та пропозиції на товари і гроші, а також станом товарного та фінансового ринків. Якщо рівень монетизації перевищує оптимальний рівень, то розвиватимуться інфляційні процеси. І навпаки, недостатній рівень монетизації призводить до стагнаційного стану товарного, фондового, валютного ринків; тривалих криз збуту і платежів; бартеризації товарного обігу; зниження обсягів заощаджень, що в кінцевому підсумку негативно позначиться на економіці загалом [2].

Рівень (коефіцієнт монетизації) – це показник, який визначається як виражене в процентах відношення грошового агрегату M2 до номінального річного ВВП країни, тобто він показує фактичний рівень відповідності кількості знаходяться в обігу грошей попиту на них:

$$R_m = \frac{M2 \text{ або } M3}{\text{ВВП}} \cdot 100\% \text{ або (1.1)}$$

« де R_m – рівень (коефіцієнт) монетизації;

M2 – маса грошей в обігу;

ВВП – річний обсяг валового внутрішнього продукту.

Таким чином, даний показник характеризує взаємозв'язок і взаємовплив грошового та реального секторів економіки. Використання агрегату M2 або M3 залежить від особливостей процесу монетизації в кожній країні, зумовлених специфікою національної грошової системи та характером економіки. Разом із тим, необхідно враховувати, що при розрахунку коефіцієнта монетизації виникає проблема тимчасової непорівнянності показників ВВП і M2, тому що ВВП розраховується за рік, а грошова маса є моментним показником і розраховується як середньорічна величина M2. Це може призводити до спотворення даних та не відображати реальної картини дотримання закону грошового обігу. В деяких випадках використовуються агрегати M0 і M1. Характеристика грошових агрегатів наведена на рис. 1.1.

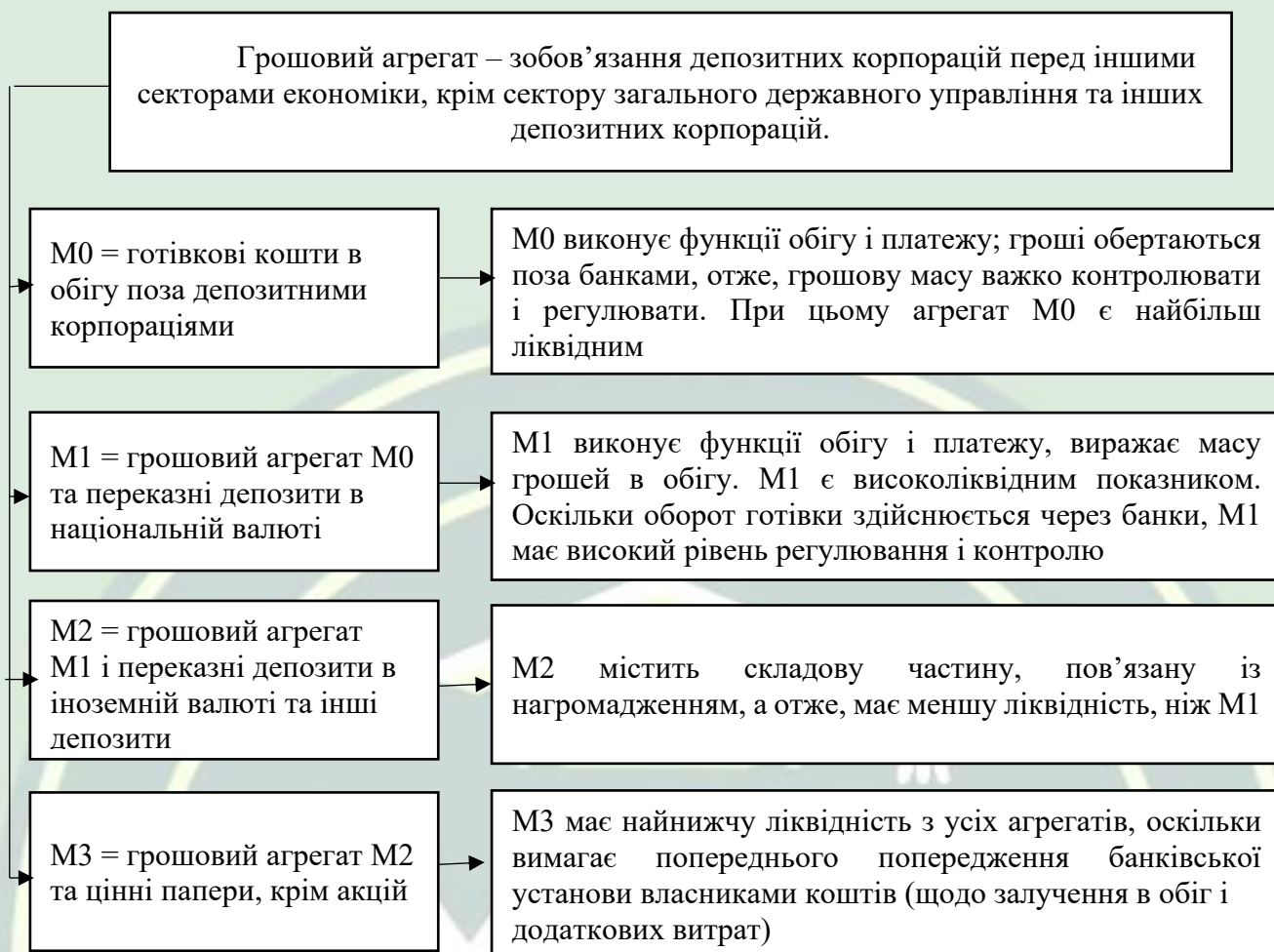

Рис.1.1. Сутність грошових агрегатів та розподіл їх за ступенем ліквідності [7]

Однією з важливих проблем при вивченні монетизації є визначення її оптимального рівня. Об’єктивний рівень монетизації економіки визначається як потребами товарообороту в платіжних засобах, так і цілою низкою інших чинників, на основі аналізу яких визначають національні особливості щодо економічних, політичних та інших процесів в країні, які здійснюють вплив на рівень монетизації економіки.

Слід зазначити, що в розвинених країнах, рівень монетизації економіки зазвичай вище 80%, а часто навіть перевищує 100%. В країнах з ринковою і перехідною економікою, рівень монетизації економіки коливається в досить широких межах. В країнах, що розвиваються, рівень монетизації економіки зазвичай не перевищує 50%. Можливо сказати, що ступінь монетизації економіки поділяється на низький, тобто менше ніж 70-80%, що свідчить про замалу забезпеченість економіки грошовою масою, і високий, тобто більше ніж

70-80%, що може означати зростання мобільності економіки та потенційної гнучкості [14]. Методи розрахунку та ступінь монетизації економіки узагальнено на рис. 1.2.

Рис.1.2. Методи розрахунку та ступінь монетизації економіки [7]

Управління процесом монетизації економіки можна розглядати як систему заходів, здійснюваних центральним банком і фінансово-кредитними установами з метою забезпечення потреб економіки в грошах, стабільності національної грошової одиниці, надійного функціонування розрахункових механізмів і підтримки економічного зростання. Відповідно до такого визначення процесу монетизації під механізмом управління цим процесом слід розуміти сукупність способів, методів та інструментів впливу центрального банку на грошовий ринок шляхом використання інструментів і методів грошово-кредитної політики з

метою забезпечення суб'єктів господарювання необхідним обсягом грошових коштів і платіжних інструментів та підтримки розвитку економіки (додаток А).

Управління процесом монетизації економіки здійснюють центральний банк як емісійний центр, шляхом проведення відповідної емісійної та грошово-кредитної політики, а також окремі фінансові інститути, які шляхом дотримання встановлених регулятором нормативів і правил роботи на грошово-кредитному ринку та ринку капіталів сприяють процесам збалансованого та пропорційного переміщення фінансових ресурсів між окремими секторами та суб'єктами господарювання.

Головним показником, що характеризує рівень монетизації економіки, є відношення грошової маси до річного обсягу валового внутрішнього продукту. Разом з тим, один показник, не може достатньо повно характеризувати таке складне явище як забезпечення економіки грошима. Для цього потрібен більш розгорнутий аналіз інших показників і умов управління процесом монетизації. На наш погляд, до таких показників можна віднести: Проблеми та шляхи забезпечення ефективного функціонування і стабільного розвитку банківської системи та економіки швидкість обігу грошей; грошовий мультиплікатор; рівень фінансової доларизації економіки; обсяги кредитування економіки; обсяги залучення коштів юридичних і фізичних осіб на поточні та депозитні рахунки; рівень концентрації коштів у домашніх господарствах; норма накопичення в національній економіці; частка строкових коштів у загальному обсязі заощаджень населення; коефіцієнт мобілізації коштів банківською системою; темпи зростання кредитної маси в порівнянні з темпами зростання ВВП.

Рівень монетизації слід розглядати як індикатор, що характеризує не лише рівень і стан розвитку грошової системи та грошового обігу, а й всієї економіки. Виходячи із такого визначення функцій і завдань процесу монетизації економіки, можна виділити кілька її видів [13]:

- реальну та номінальну;
- готівкову та безготівкову;
- монетизацію державного боргу;

- монетизацію заощаджень населення;
- монетизацію на основі іноземної валюти, що використовується центральними банками для формування міжнародних резервів і економічними агентами як засіб накопичення;
- монетизацію, що здійснюється з метою підтримання ліквідності фінансового сектору;
- монетизацію на основі емісії фінансових інструментів, зокрема, боргових.

При визначенні рівня монетизації економіки виникають проблеми, які певною мірою зумовлюють його недосконалість з точки зору грошовокредитного регулювання: по-перше, ВВП (тобто вартість кінцевого продукту вітчизняного виробництва), на основі якого вважається показник монетизації, не відображає всіх потреб економіки в грошах, тому що насправді продається не тільки кінцевий, але й проміжний продукт; по-друге, правильність визначення середньорічного значення грошової маси – на основі простої арифметичної середньої показника на початок і на кінець рік або на основі хронологічної середньої, враховуючи дані на початок і кінець кожного місяця в періоді, звісно ж другий спосіб є більш правильним, проте менш поширеним; по-третє, структура грошової маси в різних країнах є різною, в деяких спостерігається більш висока частка ліквідних складових, в інших – вище частка строкових рахунків, ще однією обставиною, яка ускладнює розрахунки, є те, що зміст агрегатів М1 та М2 у різних країнах дещо відрізняється [5].

Коли Державний бюджет зводиться з дефіцитом, Казначейство випускає облігації, щоб отримати гроші для сплати державних боргів. Покупцями облігацій Казначейства можуть бути [1]:

- Центральний банк;
- Комерційні банки;
- Домашні господарства;
- Іноземці (як приватний, так і суспільний сектор).

Купівля Центральним банком державних боргових зобов'язань називається монетизацією державного бюджету. Монетизація бюджетного

дефіциту призводить до інфляції. Існує три способи фінансування бюджетного дефіциту ($D^g - D_{-1}^g$)

1. Шляхом збільшення кількості грошей високої ефективності ($(Mh - Mh_{-1} > 0)$), тобто емісія;
2. Шляхом збільшення облігацій казначейства у населення ($(D_p^g - D_{p-1}^g) > 0$)
3. Шляхом скорочення валютних резервів Центрального банку ($(E(B_c^* - B_{c-1}^*)) < 0$)

Таким чином, для покриття бюджетного дефіциту держава може друкувати гроші, робити позики або витрачати свої валютні резерви. У країнах з високою інфляцією населення, як правило, не купує нових державних боргових зобов'язань, валютні резерви Центрального банку вичерпані, тому держава фінансує дефіцит бюджету шляхом емісії.

В сучасних умовах процес монетизації економіки ґрунтується на теорії попиту та пропозиції грошей, а забезпечення ефективного управління ним є важливою складовою механізму реалізації грошово-кредитної політики, підтримки соціально-економічного розвитку та економічного зростання країни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РІВНЯ МОНЕТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Для глибокого дослідження проблеми монетизації економіки України проведемо аналіз структури і динаміки грошової маси. Для аналізу було обрано період - на січень 2011 – січень 2021 року табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка зміни грошових агрегатів, млн. грн.

Станом на:	Грошовий агрегат М0	Грошовий агрегат М1	Грошовий агрегат М2	Грошовий агрегат М3
2011	176238,3	286652,8	599382,0	601164,7
2012	184630,6	302689,8	671997,4	675471,3
2013	197973,4	326495,8	777900,9	780109,6
2014	235881,0	376002,1	890214,6	893946,7
2015	274365,6	434715,7	935093,5	936216,3
2016	271791,8	454336,2	994732,5	995015,4
2017	294753,3	502108,3	1065658,7	1066005,1
2018	321308,0	578702,2	1176085,0	1176466,1
2019	348772,4	654616,0	1254481,8	1258240,7
2020	389290,0	762113,5	153996,9	1517117,8
2021	514940,8	1035839,5	1835875,9	1838488,8

Складено автором на основі [15, 17]

Дані табл. 2.1 свідчать, що в Україні для маси грошей в обігу характерні високі темпи зростання. Окрім цього, однією з особливостей грошової системи України є висока питома вага готівки і виокремлення, такого структурного елемента грошової маси, як агрегат М0, питома вага якого впродовж усього періоду існування національної грошової системи залишається значною. Велика частка готівки (М0) в загальній масі грошей (М3) свідчить про незадовільну структуру грошової маси й інші негативні явища на грошовому ринку – ускладнює регулювання Національним банком України грошового обігу та провокує інфляцію. Головними чинниками, що формують надто високу питому вагу готівки в Україні, є [4]:

- зростання номінальних грошових доходів населення;
- низький рівень безготівкових розрахунків населення;
- наявність значних обсягів обороту тіньової економіки;
- високі банківські ризики щодо збереження вартості грошей в умовах загрози інфляційних процесів;
- недовіра населення до банківських і небанківських структур, що пов'язана із загрозою їхнього можливого банкрутства, відсотковою політикою;
- пасивність населення України на ринку цінних паперів, зокрема державних.

Порівняння грошових агрегатів із обсягами ВВП дозволяє визначити абсолютне значення рівня монетизації економіки України. – табл.2.2.

Таблиця 2.2

Рівень монетизації економіки України

	Темп інфляції, %	ВВП	Рівень монетизації за агрегатом М2 %	Рівень монетизації за агрегатом М3 %	Швидкість обігу грошей,	Темп приросту монетизації за агрегатом М2 %	Темп приросту монетизації за агрегатом М3%
2011	101	1316600	45,52	45,66	2,19		
2012	100,2	1408889	47,70	47,94	2,09	12,10	5,00
2013	100,2	1454931	53,47	53,62	1,87	6,27	11,84
2014	100,2	1566728	56,82	57,06	1,75	-16,86	6,42
2015	103,1	1979458	47,24	47,30	2,11	-11,64	-17,11
2016	100,9	2383182	41,74	41,75	2,40	-14,41	-11,72
2017	101,1	2982920	35,73	35,74	2,80	-7,49	-14,41
2018	101,5	3558706	33,05	33,06	3,02	-4,49	-7,49
2019	101	3974564	31,56	31,66	3,16	16,33	-4,24
2020	100,2	4194102	36,72	36,17	2,76	10,87	14,26
2021	101,3	4509902	40,71	40,77	2,45	-35,60	12,70

Складено автором на основі [15, 16]

Проведений аналіз свідчить, що упродовж 2011-2014 рр. спостерігалась тенденція до підвищення рівня монетизації. Якщо у 2011 р. рівень монетизації

становив 45,52% за агрегатом М2 та 45,66% за агрегатом М3, то у 2014 р. він досяг відповідно 56,82% та 57,06, однак упродовж 2014-2019 рр. знизився і в 2019 р. становив усього 31,56 та 31,66%. На думку окремих науковців, це означає, що НБУ проводив занадто жорстку грошовокредитну політику, а в економіці спостерігався «штучний дефіцит грошей» і ремонетизація відтворювальних процесів, а тому вони пропонують збільшити обсяг емісії грошей. У 2020-2021 спостерігається поступове зростання рівня монетизації – рис. 2.1.

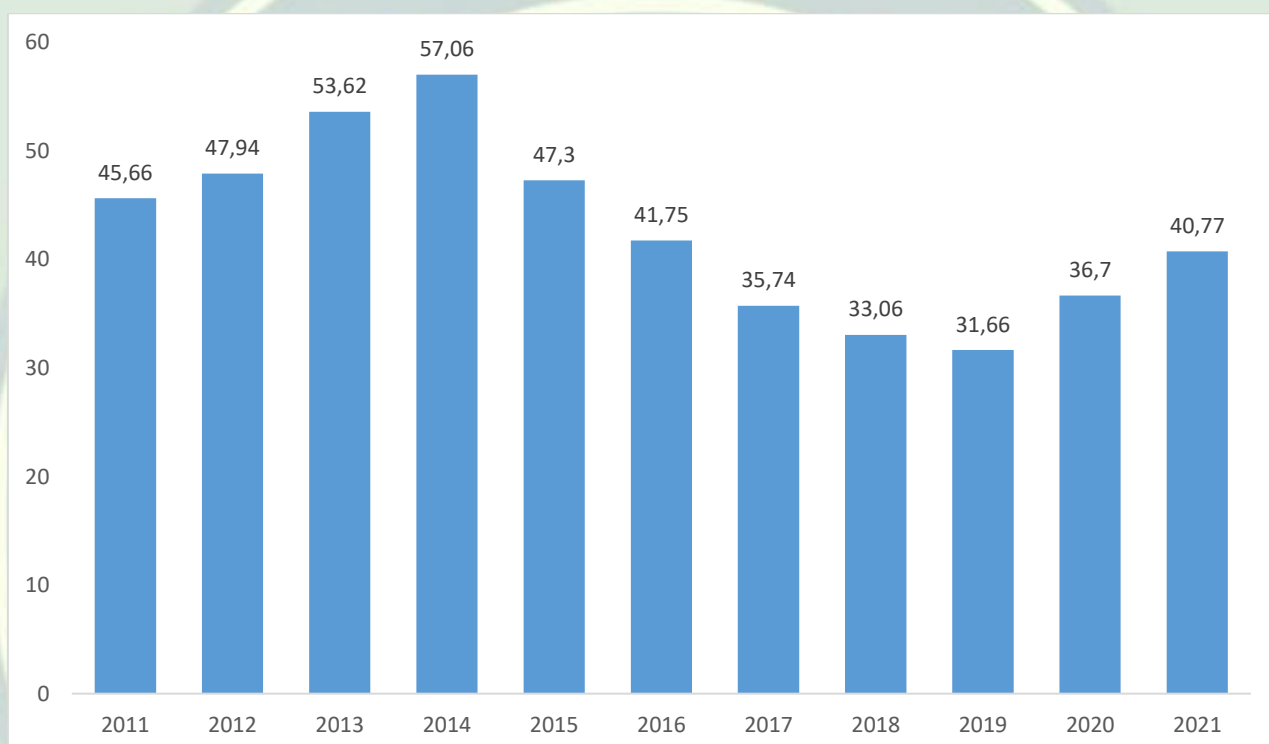

Рис. 2.1. Рівень монетизації за агрегатом М3 %

Складено автором на основі [15, 16]

Розрахунок рівня монетизації економіки в 2011-2021 рр. та основних чинників, які його формують, дозволив виявити, що він підвищився знизився, однак спостерігається збільшення номінального ВВП, обсягу грошової маси М3 та темпу інфляції. Водночас, визначити чітку тенденцію між темпами зростання грошових агрегатів і ВВП виявилось дуже складно. Суттєвий приріст грошового агрегату М3 не завжди супроводжувався адекватним зростанням реального ВВП.

Як свідчить проведений аналіз, головними причинами суттєвого зниження рівня монетизації економіки України упродовж 2014-2019 рр. були:

- високий рівень економічної та політичної нестабільності, а також проведення АТО, що призвело до зниження рівня макроекономічної та фінансової стабільності;

- домінування фіскальної політики уряду над грошово-кредитною та як наслідок – висока залежність грошового ринку від стану державних фінансів;

- зниження ефективності грошово-кредитної політики і, зокрема, дієвості монетарного трансмісійного механізму, розбалансування грошових потоків на макrorівні та порушення співвідношень між фінансовим і реальним секторами економіки;

- послаблення механізмів фінансового посередництва і зниження стимулів для розвитку банківського сектору;

- збільшення обсягів тіньового сектору економіки;

- підвищення рівня доларизації економіки;

- погіршення фінансового стану підприємств і зниження реальних доходів населення.

Водночас, один, навіть найбільш загальний показник рівня монетизації економіки, не може достатньо повно характеризувати таке складне явище як процес забезпечення економіки країни грошима. Для цього потрібен більш широкий і розгорнутий аналіз інших показників і умов управління процесом монетизації. Тому було проаналізовано швидкість обігу грошей, так як рівень монетизації економіки безпосередньо пов'язаний зі швидкістю обертання грошей. При цьому, як зазначає Ф. Мишкін, «...швидкість обігу грошей різко падає під час глибоких економічних спадів» [12]. Швидкість обігу грошей на початок 2021 року склала 2,45 обертів на рік при рівні монетизації 40,71%. В 2019 році коли відбулось значне рівня показника монетизації до 31,56% швидкість обороту склала 3,16 обертів за рік. А в період найкращого рівня монетизації у 2014 році рівень монетизації – 56,82%, а швидкість обігу грошей – 1,75 обертів за рік.

Проблема монетизації валового внутрішнього продукту полягає в доведенні маси грошей в обороті до рівня, достатнього для успішної реалізації

всього обсягу вироблених товарів та послуг, погашення боргових зобов'язань. Із суто теоретичного погляду вирішення цієї проблеми забезпечується урівноваженням попиту і пропозиції грошей на грошовому ринку, незалежно від фактичного обсягу грошової маси. Якщо пропозиція грошей відповідає попиту, наявна грошова маса є об'єктивно визначеною, тобто не надмірно великою чи малою [3].

Для збільшення попиту на гроші як єдиного реального шляху демонетизації економіки України необхідно:

- перейти до політики економічного зростання, яка забезпечить тривале збільшення виробництва реального валового внутрішнього продукту;
- подолати бартер у відносинах між господарюючими суб'єктами;
- підвищити стабільність національних грошей та банківської системи, довіру до них усіх економічних суб'єктів;
- підтримувати на належному рівні реальну ставку депозитного процента;
- забезпечити високий рівень розвитку ринку цінних паперів та валютного ринку.

Варто зазначити, що на рівень монетизації економіки безпосередній вплив здійснює сталість розвитку фінансово-кредитної системи, зокрема банківської системи, який можна оцінити за досягнутою ринковою позицією банків. Для дослідження впливу показників на рівень монетизації, ми зробили додатковий аналіз за 2015-2020 роки в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка монетизації економіки України та основні показники впливу на її рівень за період 2015 -2020 рр. (на кінець періоду) [8]

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Грошова маса, млрд.грн	994,1	1102,7	1208,9	1277,6	1438,3	1767,2
Депозитна складова грошової маси, млрд грн.	749,1	849,9	427,5	961,0	1097,1	1377,4
Грошова база, млрд. грн	336,0	381,6	399,1	435,8	477,5	595,9
Готівка, млрд. грн	282,7	314,5	332,5	363,6	384,4	516,1
Банківські позики суспільному сектору, млрд. грн	697,7	548,8	561,3	588,6	562,2	595,9
ВВП млрд грн.	1979,5	2383,2	2982,9	3558,7	3974,6	4149,1
Рівень монетизації, %	50,22	46,27	40,53	35,90	36,19	42,14
в т.ч. за рахунок чинників, %:						
Співвідношення банківських позичок до грошового агрегату М3	70,18	49,77	46,43	46,07	39,09	33,72
Співвідношення банківських позичок до депозитів	93,14	64,57	131,30	61,25	51,24	43,26
Співвідношення грошового агрегату М0 до ВВП	14,28	13,20	11,15	10,22	9,67	12,31
Співвідношення грошового агрегату М3 до ВВП	50,22	46,27	40,53	35,90	36,19	42,14

Згідно табл. 2.3. всі показники що впливають на рівень монетизації мають тенденцію до зростання, сам рівень монетизації має мінливий динамічний характер. Найбільший вплив на рівень монетизації здійснюють показники динаміки залучення депозитів банками України та обсяги наданих кредитів. Виходячи із розрахованих даних у таблиці 1, слід відмітити, що зростання грошової маси не призводить до динамічної зміни рівня монетизації, який за досліджуваний період коливається у межах 40-62 %. Доведено вплив кредитного каналу трансмісійного механізму грошово-кредитної політики (проведення експансивної та рестрикційної кредитних політик), який пов'язаний зі зміною рівня монетизації. Слід відмітити, що економічне зростання держави залежить в першу чергу від динамічного розвитку реального сектору економіки, та

оцінюється за допомогою виробленого валового внутрішнього продукту. При цьому, для розвитку реального сектору завжди потрібні додаткові джерела фінансування, які мають форму кредитних ресурсів банківської системи.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що головними проблемами у сфері управління процесом монетизації економіки в Україні в умовах фінансової нестабільності є: недосконала структура каналів грошової емісії, що знаходить прояв у незбалансованій структурі грошової бази і грошових агрегатів; низька ефективність грошово-кредитної політики, що стримує дію каналів монетарного трансмісійного механізму; послаблення механізмів фінансового посередництва та кредитно-депозитної емісії; погіршення фінансового стану підприємств і зниження реальних доходів населення. Упродовж останніх років НБУ вживав певних заходів для забезпечення належного рівня монетизації економіки, хоча не всі вони дозволили забезпечити позитивні результати.

РОЗДІЛ 3

ОПТИМІЗАЦІЯ РІВНЯ МОНЕТИЗАЦІЇ У КОНТЕКСТІ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сьогодні управління процесом монетизації економіки в Україні відбувається в умовах розбалансованого грошово-кредитного та валютного ринків, деформованого ринку державних цінних паперів, необґрунтованого використання квазіфіскальних операцій, незбалансованого та непропорційного розвитку окремих інститутів фінансового сектору, що свідчить про низьку ефективність управління процесом монетизації економіки. Така ситуація вимагає від Національного банку України розроблення та реалізації системного підходу до організації управління процесом монетизації економіки шляхом використання нових методів та інструментів на основі збалансування структури каналів емісії грошей, підвищення дієвості монетарного трансмісійного механізму, вдосконалення механізмів рефінансування банків, запровадження ефективної процентної та валютної політики, а також вдосконалення структури грошової бази і грошових агрегатів [10].

Проведений аналіз сучасних процесів монетизації економіки України дозволив визначити, що основними проблемами, які перешкоджають ефективній реалізації антициклічного грошово-кредитного регулювання та забезпеченню стійкого підвищення рівня монетизації вітчизняної економіки, є:

- високий рівень економічної та політичної нестабільності;
- значна залежність грошового ринку від стану державних фінансів;
- домінування бюджетно-податкової політики над грошово-кредитною;
- посилення розриву між динамікою розвитку реального та фінансового секторів;
- високі темпи інфляції та недостатня ефективність антиінфляційних заходів;
- зниження дієвості монетарного трансмісійного механізму;
- збільшення обсягів тіньового сектору економіки;

- зниження довіри до банків і банківської системи загалом [11].

Однією із важливих проблем забезпечення збалансованості попиту та пропозиції грошей у національній економіці є визначення характеру, рівня, методів та інструментів впливу грошово-кредитного регулювання на управління процесом монетизації економіки залежно від стадій економічного циклу (циклу ділової активності). У зв'язку з необхідністю забезпечення фінансової стабільності головною умовою підвищення ефективності монетарного регулювання економіки є необхідність збалансування попиту та пропозиції грошей з метою стимулювання економічного зростання. Потреба у такому регулюванні обумовлена тим, що, як показав проведений аналіз, динаміка обсягів грошової маси не завжди узгоджується з динамікою відтворювальних процесів в економіці, а значна частина грошової маси спрямовується на обслуговування фінансового сектору та покриття державного боргу.

Крім того, залежно від рівня розвитку економіки та стадій економічного циклу в різних країнах функціонують різні механізми координації бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики, що суттєво впливає на характер грошово-кредитного регулювання. Рівноважний та стійкий стан грошового ринку можна забезпечити лише тоді, коли додатковий приріст грошової маси узгоджується з динамікою реального ВВП, характером і динамікою інфляційних та девальваційних процесів, розвитком механізмів фінансового посередництва, а також з характером дії каналів монетарного трансмісійного механізму.

Головні напрями розв'язання цих проблем полягають у необхідності суворого дотримання основних принципів і засад розроблення та реалізації грошово-кредитної політики; узгодженні обсягів і динаміки грошової бази і грошових агрегатів з темпами зростання реального ВВП; забезпеченні оптимального співвідношення каналів емісії грошей; посиленні механізмів підтримання стійкості грошового обігу; активізації каналів монетарного трансмісійного механізму шляхом відновлення механізмів функціонування міжбанківського кредитного ринку та монетарного стимулювання кредитування реального сектору економіки; підвищенні рівня довіри до банківської системи.

Таким чином, аналіз впливу антициклічного монетарного регулювання на управління процесом монетизації економіки дозволяє зробити висновок про те, що вирішальну роль у ньому відіграє виважена грошово-кредитна політика, яка ґрунтується на збалансуванні попиту та пропозиції грошей, зниженні частки фондового каналу в структурі емісії грошей, проведенні ефективної процентної та валютної політики у поєднанні зі збалансованою бюджетно-податковою та борговою політикою на принципах домінування монетарної політики, а також на забезпеченні стабільності функціонування банківської системи.\

Також необхідно вивчити досвід провідних країн. На особливу увагу серед європейських країн заслуговує досвід монетизації економіки Великобританії, яка є одним із найбільших фінансових центрів світу. У своїй практичній діяльності Банк Англії використовує більш складну структуру грошових агрегатів, до якої входять:

1)агрегат M_0 , який включає банкноти і монети в обігу, готівкові кошти в банках і залишки коштів банків на рахунках у Банку Англії, тобто за своєю структурою він агрегат виконує функції показника грошової бази, що використовується в інших країнах;

2)агрегат M_1 , до складу якого включено банкноти і монети в обігу, кошти на поточних і депозитних рахунках приватного сектору, які можна перевести чеком;

3)агрегат M_2 , який включає банкноти і монети в обігу, безпроцентні банківські депозити, депозити будівельних товариств і рахунки Системи національних заощаджень;

4)агрегат M_3 , до складу якого включено M_1 , інші банківські депозити приватного сектору та депозитні сертифікати;

5) M_4 включає M_1 , переважну частину банківських депозитів приватного сектору, вклади/авуари інструментів грошового ринку (готівкова валюта в обігу, кредити, надані банками та запозичення уряду) та характеризує ліквідність приватного сектору. При цьому, агрегат M_4 виконує інформативну функцію і призначений для інформування представників бізнесу щодо ліквідності

корпоративного сектору та динаміки інфляції. У 2020 р. рівень монетизації економіки Великобританії становив 143,4% і збільшився в порівнянні з 2008 р. на 55,9 п. п. Разом з тим упродовж аналізованого періоду процес монетизації відбувався нерівномірно, про що свідчить динаміка окремих агрегатів.

Головна причина різкого збільшення грошових агрегатів у 2014 р. пов'язана з проведенням Банком Англії «кількісного пом'якшення», що призвело до суттєвого збільшення грошової маси. «Кількісне пом'якшення» (Quantitative easing, QE) у Великобританії розпочалося у березні 2009 р. В межах програм QE Банк Англії викупив гарантовані державні цінні папери та корпоративні борги на суму близько 375 млрд. ф. ст., що складає більше 20% ВВП країни. Однак переважна частина додаткової ліквідності, наданої Банком Англії, була використана на покриття збитків і покращення стану балансів фінансових корпорацій.

Узагальнення тенденцій управління монетизацією економіки в зарубіжних країнах дозволило визначити, що спільними рисами для більшості країн є:

- постійне підвищення рівня монетизації національних економіки та, відповідно, зниження швидкості обертання грошей;
- зниження грошового мультиплікатора та уповільнення процесів кредитнодепозитної емісії в розвинених країнах унаслідок проведення «кількісного пом'якшення» і зворотні процеси в країнах з ринками, що розвиваються, внаслідок посилення інфляційних процесів;
- зниження частки готівки у структурі грошової бази та грошової маси;
- спрощення структури грошових агрегатів і поступовий перехід до використання широких грошових агрегатів;
- використання центральними банками нетрадиційних заходів монетарної політики.

Загальною світовою тенденцією процесів монетизації економіки упродовж останніх років стало розширення пропозиції грошей, пов'язане з реалізацією так званих нетрадиційних заходів грошово-кредитної політики, до яких відносять «кількісне» та «кредитне пом'якшення».

Отже, пропонуємо наступні шляхи для удосконалення рівня монетизації економіки:

- удосконалення структури і перехід до використання широких грошових агрегатів;

- включення електронних грошей як електронних депозитів до складу грошового агрегату МЗ;

- зниження частки готівки у структурі грошової бази та грошової маси;

- формування сприятливого кредитного клімату та пом'якшення умов банківського кредитування з метою стимулювання розвитку економіки;

- оптимізація співвідношення між наданими банками кредитами і залученими депозитами та стимулювання кредитно-депозитної діяльності банків;

- послаблення монетарних обмежень і перехід від жорсткої до помірно жорсткої грошово-кредитної політики з наступним запровадження помірно стимулюючої політики з метою підтримки основних пропорцій функціонування грошово-кредитного ринку;

- розроблення та активна реалізація стабілізаційних програм монетарного регулювання розвитку економіки на основі використання сукупності стимулюючих монетарних заходів з метою поліпшення умов банківського кредитування корпоративного сектору та інвестиційно-інноваційного клімату в країні загалом.

Однак в умовах макроекономічної та фінансової нестабільності, а також високого рівня інфляції, які характерні для багатьох країн з ринками, що розвиваються, такі заходи використовувати практично дуже складно. Тому головне завдання центральних банків цих країн полягає у забезпеченні стабільності функціонування банківських систем та зниженні рівня інфляції до рівня, визначеного інфляційним таргетом.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило нам дійти наступних висновків:

Монетизація економіки є складним економічним явищем, яке пов'язане з необхідністю постійного збалансування попиту та пропозиції грошей у національній економіці з метою забезпечення стійкого функціонування грошово-кредитного ринку, стабільності банківського сектору та фінансової системи країни загалом, а також підтримки соціально-економічного розвитку країни.

Рівень (коефіцієнт монетизації) – це показник, який визначається як виражене в процентах відношення грошового агрегату M2 до номінального річного ВВП країни, тобто він показує фактичний рівень відповідності кількості знаходяться в обігу грошей попиту на них. Відмінною рисою динаміки показника рівня монетизації економіки, є попит на реальні гроші, який залежить від рівня довіри суб'єктів економіки до 658 національної грошової одиниці: чим вищим є рівень монетизації, тим більшим, за інших рівних умов є попит на реальні гроші. Діапазон коливання коефіцієнту монетизації складає від 10-20% в країнах, які розвиваються, від 70-80% для країн з перехідною економікою, від 100 до 250% - в країнах з розвинутою економікою.

Під час дослідження рівня монетизації слід проводити аналіз співвідношення готівкової та безготівкової частин грошової маси, оскільки чим нижча частка наявних в обороті готівкових грошей у загальній грошовій масі, тим ефективніше діє національна грошова система. Вважається, що частка готівки в структурі грошової маси не повинна перевищувати 7%.

Нами був проведений аналіз рівня монетизації економіки України. Проведений аналіз свідчить, що упродовж 2011-2014 рр. спостерігалась тенденція до підвищення рівня монетизації. Якщо у 2011 р. рівень монетизації становив 45,52% за агрегатом M2 та 45,66% за агрегатом M3, то у 2014 р. він досяг відповідно 56,82% та 57,06, однак упродовж 2014-2019 рр. знизився і в 2019 р. становив усього 31,56 та 31,66%. На думку окремих науковців, це означає, що НБУ проводив занадто жорстку грошовокредитну політику, а в економіці

спостерігався «штучний дефіцит грошей» і ремонетизація відтворювальних процесів, а тому вони пропонують збільшити обсяг емісії грошей.

Головними причинами суттєвого зниження рівня монетизації економіки України упродовж 2014-2019 рр. були: високий рівень економічної та політичної нестабільності, а також проведення АТО, що призвело до зниження рівня макроекономічної та фінансової стабільності; домінування фіскальної політики уряду над грошово-кредитною та як наслідок – висока залежність грошового ринку від стану державних фінансів; зниження ефективності грошово-кредитної політики і, зокрема, дієвості монетарного трансмісійного механізму, розбалансування грошових потоків на макрорівні та порушення співвідношень між фінансовим і реальним секторами економіки; послаблення механізмів фінансового посередництва і зниження стимулів для розвитку банківського сектору; збільшення обсягів тіньового сектору економіки; підвищення рівня доларизації економіки; погіршення фінансового стану підприємств і зниження реальних доходів населення.

Для покращення рівня монетизації пропонуємо наступні шляхи для удосконалення рівня монетизації економіки, з яких головними є удосконалення структури і перехід до використання широких грошових агрегатів; включення електронних грошей як електронних депозитів до складу грошового агрегату МЗ; зниження частки готівки у структурі грошової бази та грошової маси; послаблення монетарних обмежень і перехід від жорсткої до помірно жорсткої грошово-кредитної політики з наступним запровадження помірно стимулюючої політики з метою підтримки основних пропорцій функціонування грошово-кредитного ринку; розроблення та активна реалізація стабілізаційних програм монетарного регулювання розвитку економіки на основі використання сукупності стимулюючих монетарних заходів з метою поліпшення умов банківського кредитування корпоративного сектору та інвестиційно-інноваційного клімату в країні загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Макроекономіка: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. К:Атіка, 2009. 368 с.
2. Гроші та кредит : підручник / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 892 с.
3. Євдокімова М.О., нагаєва Г.О. Гроші та кредит: навч. Посібник. ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. –295 с
4. Ільїна К.О., Мрочко М.С. Тенденції та проблеми монетизації економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип.25.3. с.344-350
5. Кремень В.М., Оголь О.Д. Економіко-статистичний аналіз рівня монетизації економіки. Прикладна статистика: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. 2012. Вип. 11. С. 185-191.
6. Коваленко Д.І., Венгер В.В. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика:навч.посібник. К:Центр учбової літератури. 2013. 578 с.
7. Коваленко В.В. Монетизація економіки та її вплив на грошово-кредитний ринок України. Гроші, фінанси і кредит. 2019. Вип. 1 (18) С.250-258
8. Коваленко В.В. Роль банків в економічному зростанні держави. Збірник наукових праць. 2021. №5-6. С.10-16
9. Льон І.М. Сутність процесу монетизації та його роль у забезпечення розвитку економіки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2018. С.129-132
- 10.Льон І. М. Вплив рівня монетизації економіки на економічне зростання в Україні.Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 30(2). С. 90-94.
11. Льон І.М. Проблеми підвищення рівня монетизації економіки та шляхи їх вирішення. Проблеми та шляхи забезпечення ефективного функціонування і стабільного розвитку банківської системи та економіки. 2020. С.49-51
12. Мишкін Фредерик С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків. К.: Основи, 1999. 963 с

13. Міщенко С. Економічна сутність процесу монетизації та його роль у забезпеченні розвитку економіки та стабільності фінансової системи. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015. №10 (175). С.40-45.

14. Сергєєва О.С., Криса К.М. Вплив монетизації на розвиток України. 2020. С.657-660

15. Державна служба статистики. URL:
https://bank.gov.ua/files/SDDS/AA_BS.xlsx

16. Індекс інфляції (індекс споживчих цін) в Україні URL:
<https://services.dtki.ua/catalogues/indexes/3>

17. Національний банк України . URL:
<https://bank.gov.ua/ua/monetary/tools#section-3>

ДОДАТОК А

Схема управління процесом монетизації економіки

